

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV-1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2009.gada 23.janvārī Nr. 1-5/26
Uz 18.12.2008. Nr.1-04/391-pav

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei Kristīnei Krūmai**
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2008-43-0106

Šā gada 9.janvārī Tiesībsargs ir saņēmis Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas 2008.gada 18.decembra lēmumu, ar kuru Tiesībsargs ir atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2008-43-0106 „Par Civillikuma 156.panta otrās daļas vārdu „divu gadu laikā, skaitot no dienas, kad viņi uzzinājuši par apstākļiem, kas izslēdz paternitāti” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. un 96.pantam un 1975.gada 15.oktobra Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4.pantam” (turpmāk – Lieta Nr. 2008-43-0106). Lēmumā lūgts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem varētu būt nozīme lietā Nr.2008-43-0106, kā arī sniegt atbildes uz šādiem jautājumiem:

1. Vai Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4.pants attiecas arī uz tādiem gadījumiem, kad paternitāti vēlas apstrīdēt persona, kura iepriekš to labprātīgi atzinusi?
2. Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, vai minētās konvencijas 4.pants ļauj Civillikumā noteikt divu gadu termiņu, kurā persona, kas atzinusi paternitāti, ir tiesīga šo paternitātes atzīšanu apstrīdēt?

Civillikuma 154.pantā kā viens no paternitātes noteikšanas veidiem ir paredzēta brīvprātīga paternitātes atzīšana.

Tiesību teorijā valda uzskats, ka paternitātes brīvprātīga atzīšana ir beznosacījuma ģimenes tiesību akts (darījums), ar kuru tiek noteikts radniecības statuss starp bērnu un viņa tēvu, kā arī tēva radniekiem. Tāpēc šāda atzīšana nevar būt uz kādu noteiktu laiku. Tā ir neatsaucama un nav atceļama un tā ir obligāta

visiem. Bet kā darījums, lai gan specifisks ģimenes tiesību darījums, tā ir pakļauta arī vispārējiem darījumu noteikumiem.¹

Civillikuma 156.pants paredz paternitātes atzīšanu atzīt par neesošu. Minētās likuma normas otrās daļas pirmajā teikumā noteikts personu loks, kam ir tiesības apstrīdēt paternitātes atzīšanu tiesā, proti, persona, kas paternitāti atzinusi, tās aizgādnis, ja šī persona atzīta par rīcības nespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ, vai bērna māte. Minētajā tiesību normā paredzēts konkrēts termiņš, kura laikā jebkura no norādītajām personām var izmantot tiesības apstrīdēt paternitātes atzīšanu, proti, divu gadu laikā, skaitot no dienas, kad viņa uzzinājusi par apstākļiem, kas izslēdz paternitāti, neatkarīgi no tā, cik ilgs laiks pagājis kopš paternitātes atzīšanas.

Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka, paredzot termiņa ierobežojumu paternitātes atzīšanas apstrīdēšanai, ir aizskartas pieteicēja Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā nostiprinātās tiesības uz savu tiesību un likumisko interešu aizstāvēšanu tiesā un Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā garantētās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 116.pantā paredzēto personas tiesību uz taisnīgu tiesu un privāto dzīvi ierobežojumus var noteikt, lai nodrošinātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lai pamattiesību ierobežojums būtu attaisnojams, tam ir jākalpo noteiktam leģitīmam mērķim – citu konstitucionāla ranga vērtību aizsardzībai.

Civillikuma 156.pantā noteiktais divu gadu termiņa ierobežojums galvenokārt ir vērsts uz bērna tiesību uz identitāti aizsardzību, kā arī bērna tiesiskā statusa stabilitātes nodrošināšanu.

Bērna tiesiskā situācija nedrīkst būt atkarīga no tām personām, kurām ir tiesības apstrīdēt paternitāti un šo personu iespējām „mainīt domas” attiecībā uz paternitātes apstrīdēšanu.²

Arī Latvijas Republikas Saeimas 2008.gada 16.decembra vēstulē Nr.1-1-n/185-(9/08) redzams, ka likumdevēja mērķis, nosakot attiecīgo ierobežojumu, ir bērna interešu aizsardzība, novēršot to, ka paternitātes atzīšanas apstrīdēšanas lietas tiktu ierosinātas atkārtoti, kā arī nepieļaujot neskaidrību attiecībā uz bērna statusu, tajā pašā laikā dodot personai, kas atzinusi paternitāti, iespēju aizsargāt savas tiesības noteiktā laika posmā pēc informācijas saņemšanas par savu tiesību aizskārumu.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bērna tiesībām 3.pantā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem uzmanība pirmām kārtām tiek veltīta tam, lai vislabāk nodrošinātu bērna intereses neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātiestādes, kas nodarbojas ar sociālās nodrošināšanas jautājumiem, tiesas, administratīvie vai likumdošanas orgāni. Arī saskaņā ar Bēru

¹ Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ģimenes tiesības. Rīga: Mans īpašums, 2000, 81.lpp.

² "White Paper" On Principles Concerning the Establishment and Legal Consequences of Parentage, Committee of experts on Family Law (CJ-FA) of the Council of Europe, 15.01.2002., Part A, Principle 13: <http://www.coe.int/family>.

tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmo daļu tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.

Bērna tiesību un tiesisko interešu prioritātes princips ir piemērojams, arī risinot jautājumus par paternitāti. Tiesībsargs uzskata, ka katra bērna interesēs ir paternitātes nodibināšana un tēva ieraksta dzimšanas reģistrā stabilitāte, tāpēc ir atbalstāma likumdevēja rīcība, nosakot paternitātes atzīšanas apstrīdēšanai noteiktu termiņu. Tādējādi tiesību uz taisnīgu tiesu un tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – bērna tiesību un tiesisko interešu nodrošināšana.

Pieteicējs ir norādījis arī uz Civillikuma 156.panta otrajā daļā noteiktā termiņa „divu gadu laikā, skaitot no dienas, kad viņi uzzinājuši par apstākļiem, kas izslēdz paternitāti” neatbilstību 1975.gada 15.oktobra Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4.pantam.

Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā (turpmāk – Konvencija), 4.pantā noteikts, ka labprātīga paternitātes noteikšana nav pārsūdzama nedz apstrīdama, pat ja iekšējie likumi paredz šādas procedūras, izņemot gadījumus, kad persona, kas vēlas atzīt vai ir atzinusi bērnu, nav viņa bioloģiskais tēvs. Arī Civillikuma 156.panta pirmā daļa nosaka, ka paternitātes atzīšanu par neesošu var atzīt tikai tiesa, konstatējot, ka persona, kas bērnu atzinusi par savu, nevar būt viņa miesīgais tēvs, un persona bērnu atzinusi par savu maldības, viltus vai spaidu rezultātā.

Satversmes tiesa 2004.gada 11.oktobra spriedumā lietā Nr.2004-02-0106 secinājusi, ka Konvencijas 4.pants aizliedz celt iebildumus, tas ir, pārsūdzēt vai apstrīdēt paternitātes brīvprātīgu atzīšanu gan pirms, gan pēc tam, kad šādā veidā ir noteikta bērna izcelšanās no tēva, bet atbilstoši Konvencijā noteiktajam iebildumus pret labprātīgu paternitātes atzīšanu tomēr var celt, ja persona, kas vēlas atzīt vai ir atzinusi bērnu, nav viņa bioloģiskais tēvs.

Eiropas Padome sniegusi Konvencijas 4.panta skaidrojumu, norādot, ka Konvencijā nav noteiktas personas vai varas iestādes, kas var pārsūdzēt vai apstrīdēt labprātīgu paternitātes atzīšanu.³ Izvēle ir atstāta nacionālajam likumdevējam. Likumdevējam ir tiesības paredzēt gan apstrīdēšanas iespēju, nosakot attiecīgo personu loku, gan arī noteiktos gadījumos bērna interešu aizstāvības un nodrošināšanas nolūkā aizliegt personai apstrīdēt paternitāti. Likumdevējam jānovērtē, kurām personām šādas tiesības ir jāpiešķir un kurām šīs tiesības var tikt piešķirtas.⁴

Sniedzot atbildi uz Satversmes tiesas uzdoto jautājumu, vai Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4.pants attiecas arī uz tādiem gadījumiem, kad paternitāti vēlas apstrīdēt persona, kura iepriekš to labprātīgi atzinusi, secinu, ka **Konvencijas 4.pants attiecas arī uz tādiem gadījumiem, kad paternitāti vēlas apstrīdēt persona, kura iepriekš to labprātīgi atzinusi, ja persona, kura vēlas atzīt vai ir atzinusi bērnu, nav viņa bioloģiskais tēvs.**

³ Convention on the Legal Status of Children Born out of Wedlock. Explanatory Report, Art. 4: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/085.htm>.

⁴ "White Paper" On Principles Concerning the Establishment and Legal Consequences of Parentage, Committee of experts on Family Law (CJ-FA) of the Council of Europe, 15.01.2002., Part A: <http://www.coe.int/family>.

Attiecībā uz Satversmes tiesas uzdoto otro jautājumu, ja Konvencijas 4.pants ir piemērojams arī labprātīgas paternitātes atzīšanas apstrīdēšanas gadījumos, vai Konvencijas 4.pants ļauj Civillikumā noteikt divu gadu termiņu, kurā persona, kas atzinusi paternitāti, ir tiesīga šo paternitātes atzīšanu apstrīdēt, secinu, ka **Konvencijas 4.pantā nav tieši paredzētas valsts tiesības noteikt konkrētu termiņu paternitātes atzīšanas apstrīdēšanai, bet tas izriet no Konvencijas mērķa, Eiropas Cilvēktiesību tiesas sniegtā skaidrojuma par personas tiesību uz lietas skatīšanu tiesā ierobežošanas iespējamību paternitātes atzīšanas apstrīdēšanas gadījumos⁵ un Eiropas Padomes publicētajiem dokumentiem, kas sniedz skaidrojumu par Konvencijas piemērošanu.**

Eiropas Padome ir norādījusi, ka saistībā ar paternitātes jautājumu risināšanu, bērna vislabāko interešu ievērošana ir svarīgākais, kas jāņem vērā, paskaidrojot, ka bērna vislabākajām interesēm atbilstošākais ir, pirmkārt, zināt savus vecākus jau no dzimšanas brīža un, otrkārt, nodrošināt stabilitāti noteiktajam statusam (attiecībā uz bērna vecākiem). Nacionālajos normatīvajos aktos personām var tikt noteikti termiņu ierobežojumi paternitātes atzīšanas apstrīdēšanai, tai skaitā, arī noteikts laiks, kad šāds termiņa tecējums personai sākas. Tā kā mērķis ir nodrošināt bērna tiesiskā statusa stabilitāti, atbalstāma ir vēlme noteikt minētos termiņus pēc iespējas īsākus.⁶

Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka termiņa ierobežojuma noteikšana personai, kas vēlas apstrīdēt paternitātes atzīšanu, jo nav bērna bioloģiskais tēvs, nav uzskatāms par efektīvu personas tiesību aizsardzības mehānismu.

Konstitucionālajā sūdzībā, izklāstot lietas faktiskos apstākļus, nav norādīts, vai pieteicējs ir pilnībā izmantojis valstī izveidoto tiesību aizsardzības mehānismu, proti, vai pieteicējs ir lūdzis bāriņtiesu izmantot Bāriņtiesu likuma 16.panta 5.punktā ietvertās tiesības iesniegt tiesā prasības pieteikumus un pieteikumus bērna vai citas rīcībnespējīgas personas interesēs.

Divu gadu termiņa ierobežojums personām noteikts gan paternitātes atzīšanas, gan paternitātes pieņemuma apstrīdēšanas lietās. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta tiesu prakses apkopojumā⁷ secināts, ka termiņa notecēšanas gadījumā nepilngadīgā bērna interesēs prasību var celt bāriņtiesa, jo uz bāriņtiesu noteiktais divu gadu termiņš prasības celšanai neattiecas. Tātad likumdevējs personu lokā, kurām ir tiesības apstrīdēt paternitātes atzīšanu, ir iekļāvis arī bāriņtiesu, turklāt neparedzot normatīvajos aktos noteikto termiņu attiecīgo tiesību izmantošanai.

Tātad, ja bāriņtiesa atzīst, ka konkrētajā gadījumā paternitātes atzīšanas apstrīdēšana ir bērna interesēs, tā ir tiesīga celt prasību tiesā arī gadījumos, ja

⁵ Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1982.gada 6.oktobra lēmums lietā Nr.9707/82:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=18381431&skin=hudoc-en&action=request>

⁶ "White Paper" On Principles Concerning the Establishment and Legal Consequences of Parentage, Committee of experts on Family Law (CJ-FA) of the Council of Europe, 15.01.2002., Part A: <http://www.coe.int/family>.

⁷ Tiesu prakse civillietu izskatīšanā par bērna izcelšanās noteikšanu, adopcijas apstiprināšanu un atcelšanu, uzturlīdzekļu piedziņu no vecākiem bērna uzturēšanai, laulības šķiršanu un neesamību. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/>

Civillikuma 156.panta otrās daļas pirmajā teikumā noteiktais divu gadu termiņš jau ir notecējis.

Nemot vērā augstāk minēto, secinu, ka Civillikuma 156.panta otrās daļas vārdi „divu gadu laikā, skaitot no dienas, kad viņi uzzinājuši par apstākļiem, kas izslēdz paternitāti” atbilst Latvijas Republikas Satversmes 92. un 96.pantam un 1975.gada 15.oktobra Eiropas Konvencijai par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4.pantam.

Ar cieņu
Tiesībsargs

R.Apsītis

Grāvere 67686768